

*Петар I Петровић, Посланице  
Припремио Чедо Вуковић, Цетиње 1993.\**

Стваралачка пунољетност ЧЕДА ВУКОВИЋА, још од књижевног уранка, праћена је осмишљеним избором разнородних тема, које племене или подстичу племенитост. Из тог угла, мислим, треба посматрати и, у његовој припреми објављену, књигу „Посланице“ Петра I. Ту је, према својим књижевним мјерилима, издвојио 123 творевине овог најзаслужнијег владара Црне Горе, или четвртину свих до сада познатих.

Сем тога, потрефио је и право вријеме да бисмо извукли наравоученије из онога што се у Црној Гори тога доба дешавало.

А ко би нас данас боље поучио од светог Петра Цетињског да скромношћу, душевним благородњем и благорађем преперемо и процијевимо своју (већ пола столећа) затрављивану савјест. Тек тако, враћени човјекољубљу и богољубљу, можемо постати поуздани чувари „наше вјере, нашег предрагог имена србског и наше дражејше вољности“, како нам и данас (и у будуће) његова порука остаје свеважећа.

Петар I је вишедимензионална личност: пјесник, историограф, творац правних норми, дипломата, ако загреба и ратник итд. али, из-

над свега, духовни вођа и непоколебиви вјерник и проповједник светосавља, што му је и светитељски ореол донијело.

Он се искрено, дјелом и ријечју, моли Свевишњем да залутале уразуми и окрене на пут праведности, а невољне надоји снагом духа како би остали истрајни у вјерском убојењу. Темељи његовог правдодејства у суштини и почивају на поштовању човјека као божјег бића, без обзира које расе и језика био.

Зато, вратимо се за кратко мишаоно у тај његов (скоро два столећа далеки) вакат, да бисмо га боље разумјели, а и да се преслишамо колико ли смо унапријед (или можда уназад) морално од тог доба одмакли.

Црна Гора у почетку његове духовно-свјетовне бриге о њој (од 1782) „стијешњена“ је у четири камене нахије, између двије моћне (непријатељски расположене) државе: Турске и Млетачке. Беспутна, безводна, беживотна, сурова и за себе и за друге — змијски отрована. Умишљено се нада у „славјански“ Исток, али зраци из те даљине слабо допиру. Вјера у Бога изгубљена, вјера у безвјерје ојачала, међусобне завађе, метеж,

\* Излагање на представљању књиге у Подгорици 3. децембра 1993. године.

крв, лоповлук и друга злодјела гласом дивљине говоре.

И док једни бијесне а други пиште, Владика се моли Сведивовном, моли заблудјелу браћу своју и иде да моли руску помоћ.

Подмукли Турци користе моме-нат, па и оно мало немаштине опљачкаше, а богомољу под Орловим кршем разрушише.

Но, ходајући светац зна да су то све искушења кроз која великомученици пролазе. Не губи вјеру, не покопава наду. Обилази, моли, мистри, преклиње, охрабрује... И успијева окупити и Манастир обновити...

Али, сатана не мирује. Бушатлија напада опет, па и трећи пут и најзад главу губи. Црна Гора постаје српско стјециште. Прилазе јој Брда. Правни систем се успоставља. Држава почиње привредно дисати.

Злим комшијама то смета. Користе домаће „злодјеје.“ А ови, на мито похлепни, опгужују Владикау. Туже свеца за незнабоштво!

Богу не могу, Русима могу. Тандем: генерал Ивелић и архимандрит Вучетић (на жалост, изасланик црногорски у тражењу руске помоћи) урођују се против њега уз пуну подршку бечке агентуре. Први хоће свјетовну власт, други мјесто митрополита.

И то пребројава. Грешници се кају. Збивања ребају. Србија устаје! Бока потреса. Планови о свјетском повезивању га не напуштају. Хита (преко Васојевића) у сусрет Карађорђу, који наступа према Сјеници.

Смишља и свеопшту српску акцију. Нада се да ће и Дубровник српско културно средиште постати. Рачуна на руску помоћ, но она (по ко зна који пут) калкулантски изостаје.

Наполеонова царевина се расточи, свјетског тигра у кавез на Свету Јелену одведоше, а руски цар ништа за своје приврженике и браћу по роду, вјери и имену — не учини.

Ипак, ако војна опција и попушта, културне везе никад нијесу слабиле. Дописивао се са Доситејем, Вуком, Павлом Соларићем и свим виђенијим Србима тога доба,

а Сима Милутиновић му је не само био секретар већ, како каже, „у срце уљега“.

Доситеј се радовао што је Владика „љубитељ и речитељ српске ползе и славе“, па га (9. марта 1805) обавјештава да жели „једно лијепо училиште воздигнути... и ако и малена штампарија за потребу школе и цијеле нације“.

Преписка са Вуком је бројнија. Вук му се обраћа и ради скупљања народних пјесама, а биљежи га и у прве пренумеранте за Словар. Такође (1820) пише руском библијском друштву у вези са преводом „Новога завјета“ да „само са једним црногорским митрополитом могао би човјек о томе коју ријеч рећи“.

Петар I се труди да пробуди сјећање на прабеђовске српске корњене и потурчењацима, како би муке поробљеног народа у Херцеговини олакшао. У том смислу и пащу Речепашини (као наводног пријатеља) моли да умањи народне невоље, с обзиром да су оба „вилајетлије“. „И моји су стари из Ерцеговине, испод планине Његош овамо преселили“, вели у писму.

Тако, што се год више цетињско светилиште са Митрополитом појављивало као центар српског окупљања, завист са стране се појачавала. Перфидна Аустрија ширила је антисрпску пропаганду и на вјешт начин подстицала немире унутар недовољно ојачале и стереотипима племенског наслеђа оптерећене земље.

И док се Владика заклињао страним уцјењивачима: „Самим златом ово голо камење да залијете, нећете дочекати да мене вашим новцам придобијете“, дотле су његова сабраћа попуштала. Поткупљиваних је било у свим нахијама, а немаштина и недаће уз то подривали су систем власти. Забевике се израћале у сеоске па и племенске сукобе, разудани пљачкаши, по сусједним (још неослобођеним) српским племенима, шићар од посјечене браће одгонили, крв опет пјенушала, а Владика физички присуштајао.

Посланице су све више замјењивале његово лично присуство.

Лажни свештеници, а управо „крвомутници“, пробисвијети и свашточиње (попут Авакума), јављаху се са својим шејтанским проповиједима. Сујевјерје оживје. Ослаби „мишца народа српскога“, како је у млађим годинама кликовао, поста „сјенка слога црногорска“.

Владика шаље своје представнике, упућује прекорне ријечи за „вртоглаве смутљивце“, „крвомутнике“ и оне што „на крилима високоумља“ лете. Некад у чуду узвикне: „О боже мој, чудне сљепоте, чудна безумија и чудна сујевјерија и злога промишљенија!“ Моли за мир и преклиње „у три пута“, „у триста пута“ и „у три хиљаде пута“.

Знајући да у њега „изван пара и језика не имаде силе никакве за привести непокорне на послушаније“, а у општем интересу — умирије и улутити и тешку клетву на основице и изроде: да „Бог пушти свако зло и сваку несрећу и жестоку људску губу, да их губа згрчи а живина гризе!“ Али, осталима је и благослов — „правим, богобојазним и послушним да будет Бог у помоћ“.

Посланице, дакле, нијесу само побожно-морализаторске бесједе (сбогаћене народном лексиком до те мјере да су разумљивије и од pjesничких творевина Рада Томова), већ књижевна особеност настала из практичних разлога. Није то умовање умовања ради, већ насушна потреба у циљу људског, душевног и вјерског спасења народа који странпутицом срља. Зато су оне, као и њихов сочинитељ, напојник вјерницима и опомена залуталима. И као што је Свети Владика надвремен — и оне роду српском (и шире, свему људском) могу служити као поуке и поруке. Посланице су, уз то, и вјерно свједочанство и поуздана историјска грађа.

То је огледало наше прошлости и путеводитељ садашњости. Посредством упутстава из Посланица лакше ћемо се снаћи и сачувати светосавско име и његошевски дух од таласа разновјерја и „нововјерја“, које нам нуде нови „крвомутници“, неријетко опет уз туђинско пуномоћије. Стога, да би се ишло богугодним путем, треба пратити

учење Петра I, који непогрешиво слиједи каноне Српске православне цркве. У том погледу је неприкосновено непопустљив према било коме ко би црквена правила покушао реметити. Такво „сатанско“ биће одмах лишава свештеног чина, разлучује од побожних и под проклетство ставља. Ту, дакле, нема мољења ни преклињања као у свјетовном руковођењу.

Ево примјера из једне (Глуходољанима, 12. марта 1808): „Сувише вама поповима пишем, да немате никаквога посла оправљат' црквенога Ђуру Илину и његовој домаћој чељади, тако и Ђуровој дружини, који су турски пријатељи, а поп Маровић нека остави свештенство и петрахиљ што је од ове цркве примио, па ето му капетан барски, нека га учини хоћом“.

Иза овога (у случају неприхватања наредбе) слиједи морална санкција: „И који од вас свештеника не послуша, како ви пишем, такви остаје лишен свештенства и сувише под жестоким проклетством; исто тако пак и они који би се учинили издајници земаљски“.

Међутим, издајници свога рода су опаснији него издајници вјере, па их треба и оштрије опоменути: „Ако једна ваша пушка пукне у помоћ Турцима, та ће пушка дозвати свакојега поштена јунака од Црничке нахије и од све Црне Горе противу вас, како противу издајниках свога отечества и крвника свога црногорског и брдског народа“.

Јасноће ради треба истаћи да Владичине ријечи „црногорскога и брдског народа“ не могу бити другачије тумачене него као географске одреднице истог, српског народа.

Зна великоумни Владика да при стварању државе мора ићи на чвршће повезивање мањих територијалних цјелина у веће. Отуда прво умирује завабена села унутар племена (а њихови су сукоби израђали највише жртава), затим изглачава међуплеменске и међунахијске односе да би се код њих развио осјећај за шире интересе.

Јеванђељско учење Петру I не дозвољава да национално раздваја луде на земљи, јер сви су они бића божија ако богоугодно раде. На-

ционално срце буди само кад се треба одупријети поробљивачу, као пред битку са Бушатлијом: „За то на оружје и на крваво поље мили витези! да покажемо непријатељу што су cadre јуначке горе! да покажемо да у нама неугашено србско срце куца, србска крвца врије...“ итд.

При сређивању унутрашњих прилика основно му је дјеловати у разумљујуће, како би изазвао самообуздавање. Нпр. „Но, будући вам је милије зло него добро... да се опет на обична ваша зла и самовољна дјела повратите и да један другом крв пијете“.

Понекад и уздахне: „Да међу Турцима живим не бих трпио што трпим од Црногораца“, или, при поздраву: „Који јесам несрећни међу вама доброжелатељ ваш“.

Али не посутаје ни тада ни кад каже да се играју „главама своје браће како дубовијем шишкама“, па опомиње: „Ви не имате вишијех злотворах од самијех себе и вама нико ништа не чини без ваше забевице“, „ви чините што знате но не знате што чините“.

До данас су Посланице (у већем

броју) објављивали: Душан Вуксан (који их је тако и именовао), Чедо Вуковић, Јевто Миловић и ево (по други пут) Чедо Вуковић. Ово није случајно и није без разлога. Наиме, хтјело се рећи како се на овим (и Богу примакнутим и од Бога далеким) теренима ишло, поступно и упорно, од села до државе (као од ћелије до бића). То и Владичина опорукa (објављена на крају књиге) потврђује.

Мисао му је и тада, у задњој ури физичког постојања, била усмјерена на добробит свога рода. Ту, попут оданог домаћина, сав сачувани новац од руске помоћи оставља „на ползу свега народа српскога“.

Хвала познатом писцу и академикy Чеду Вуковићу што је уз књигу дао и успјеле коментаре, чиме је још више приближена читаоцима свих интересовања!

Хвала реномираном издавачу „Цетињу“ из Цетиња на луксузној опреми књиге.

Са надом да нас благослови свети Петар Цетињски,

*Чедомир М. Лучић*